

**ПРОФИЛИРАНА ХУМАНИТАРНА ГИМНАЗИЯ
„ДАМЯН ДАМЯНОВ“ - СЛИВЕН**

**НАЦИОНАЛЕН УЧЕНИЧЕСКИ КОНКУРС
“БЪЛГАРСКИЯТ ПЪТ. ПОТЕНЦИАЛ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ.”**

ФИЛОСОФСКО ЕСЕ

НА ТЕМА : Българският път. Потенциал, проблеми, перспективи.

Изготвил :

Иван Тихомиров Тенев

ученик в XI^A клас

e-mail : vankotenev@abv.bg

Научен ръководител :

Стефка Генчева

учител по философия

ПХГ „Д. Дамянов“

СЛИВЕН

януари 2017

Ние, българите, сме щастлив народ. Родината ни е едно от най-красивите, загадъчни и живописни места по света. Горда с многовековната си история и древна култура, България се нарежда редом с държавите създатели на европейската цивилизация. Едва ли има българин, който да не чувства трепет и вълнение, когато чува свещеното име на Родината си, когато съзерцава гордия трибагреник или когато усети всепроникващата и завладяваща тържественост на стиховете : „Мила Родино...“ ! Кой човек, роден и израснал в този „земен рай“, би останал равнодушен и безразличен към съдбините му ?! Днес, повече от всякога, е нужно да се замислим кои сме, защо сме такива, какви са нашите възможности и бъдеще в контекста на днешното ни положение... Преди близо век същите въпроси „тормозят“ и известния испански философ Унамуно : „ ... откъде идва светът, в който живея ? ... накъде отива всичко, което ме заобикаля ?“

Пиша това есе в сложно, изпълнено с повратности време, с вяра, че бъдеще за нашата Родина България има. Светът ежедневно се променя, а ние сме неизменна част от него. Светът живее в атмосфера на несигурност и страх от утрешния ден. Все по-често сме свидетели на тревожни картини, които ни карат да се замислим какво очаква България и нас самите в близко бъдеще.

Днес е повече от очевидно, че българското общество страда от бездуховност и е обхванато от дреботемие. Днес, повече от всякога, е необходим диалог между всички, които са загрижени за съдбата на България, който ще ни позволи да придобием обективна и точна представа относно сегашното състояние и потенциала на нашата страна. Настоящите проблеми и противоречия трябва да се решават в дух на единство, сътрудничество и взаимно уважение. Само по този начин е възможно достигането до приемливи, съгласувани с разума, решения в името на общото ни бъдеще. Разбира се, давам си сметка, че не всеки би споделил моето разбиране по въпроса, може би защото някои не желаят да координират действията си с тези на останалите, но въпреки това, диалогът като форма на общуване трябва да се прилага! И неслучайно той е най-сигурният начин за достигане до истината.

В най-новата ни история и съвремие обаче българите са обхванати от дух на разединение, отричане и незачитане на постиженията си. Нещо повече - според публициста Иван Хаджийски „думите „българин“ и „българска работа“ са се превърнали в най-унизителни нарицания“¹. Тези настроения пряко се отразяват и

---

¹ Хаджийски, Ив. *Оптимистична теория за българския народ*, (2002)

върху политическото развитие на българската държава – „теориите за автократия и елитно управление имат като задкулисна обосновка схващанията, че народът ни е неспособен да се самоуправлява, че нравствените му недъзи са неизцериими“². Тези схващания са в абсолютен противовес на реалните измерения на обстановката в България. Мощният призив на Апостола на свободата Левски за равноправие на българите с европейските народи звучи с пълна сила и днес, а твърдението му : „Днешният век е век на свободата“³ остава валидно и приложимо и при днешните условия. Но дали българите са постигнали своята Свобода? Преди 139 години българската държава получи своето Освобождение, но дали народът ѝ също се освободи от робското съзнание и мислене ?!

За да потърсим съдържателен и възможно най-близък до истината отговор на тези въпроси трябва да се обърнем към Българската история и по-специално към периода на Възраждането. Българското общество през XIX век е обхванато от борби за национална и духовна еманципация, които в крайна сметка довеждат до съдбоносната 1878 година. Доказателство за това, че българите са надмогнали „робското“ си битие са образите на безспорно едни от най-заслужилите личности в Българската история, а именно апостолите на Априлското въстание от 1876 г.⁴. На пръв поглед те са обикновени хора без обществени привилегии, някои дори слабо образовани, но това, което ги отличава и ги прави „зрящи“ за българската действителност, е тяхната неугасваща любов към поробеното Отечество и към българския народ. Без съмнение те са преки продължители и наследници на делото на Левски. Като такива, тяхната решителност ги заставя да рискуват и дори да жертват живота си в името на свят идеал, за полза на всички българи. По този начин те ни показват, че не битуват в този свят самоцелно, а преследват идея, на която изцяло са се посветили. Техните образи дават възможност за философско осмисляне както на историческия период, така и на нравственото състояние на българина, когато той е целеустремен и решен да постигне целите си. В тях (образите им) съжителстват и се преплитат проблемът за екзистенциалния избор, за промяната в психиката и душевната нагласа на човека, за алтруизма, за избора на свободата, както и за отговорността, която той (изборът) носи. Чрез своя избор апостолите показват, че са носители на добродетели от най-висок порядък и най-важното – че притежават свободна воля.

---

² *Пак там.*

³ Из писмо на Левски до българин във Влашко, октомври 1871.

⁴ *Кой кой е сред българите XV-XIX век, Илия Тодев.*

Достойнството на човека зависи от неговия избор⁵. Най-видният елемент от характера на тези „икони“ на Освободителното движение може би е тяхната воля за свобода. Тя им дава силите да изправят българския народ на крака след близо пет века примирение. Тук се явяват и техните мотивиращи, изпълнени с жертвоготовност думи „Свобода или смърт“. Напълно уместно е да тълкуваме волята им за свобода като воля за живот, а смъртта бихме могли да съпоставим с робската екзистенция.

Който обаче не се е борил за свободата, той не я заслужава; който не я е пожелал, той не е способен да я осмисли във всичките ѝ измерения. Оттук следва, че апостолите не само са надмогнали своите човешки недостатъци, но и са ги превърнали в източник на идейна сила. Друга характерна черта от образа на тези безсмъртни борци е техният стремеж за служене, пренебрегване на личностните ценности за сметка на общите като поставят общите цели над своите. С помощта на своето излъчване и присъствие на личността те успяват да увлекат след себе си българите „по страшния, но славен път“ към Свободата⁶.

За „опиянението“⁷, обзело българите през 1876 година, свидетелстват емоционалните думи на българския писател и политик от края на XIX век Константин Величков : „Българийо, хвърли своето презрение на хулителите, които разгласяват, че ти можеш да отхраниш само роби! Сърцето на тия роби бие със силата на петвековните ти теглила!“⁸. От всичко, казано дотук, можем да смятаме, че организаторите на Априлското въстание, най-висшата проява на българския свободолюбив дух и кулминация на освободителните ни борби през Възраждането, постигат обединението на българите около една кауза и с това опровергават мнението, че ние, като народ, не сме способни да постигнем единомислие. Заветите на Левски и всички наши революционери днес се приемат като мерило за нравствено и достойно поведение, а самите им личности трябва да осмисляме като ориентири, недостижими идеали, които събуждат чувството за свобода и правда у българите, несъмнено достойни за идеализация в съзнанието на народа...

Оформянето на родолюбиви ценности неизбежно е съпроводено от необходимостта българинът да се запознае с благата и красотите на Родината си, за да пожелае да я прегърне с душата си ... Като най-съществена част от битието, човек трябва първо да опознае заобикалящия го свят, преди да се вгледа в себе си и да

⁵ Според Мирандола – италиански философ от времето на Ренесанса.

⁶ „На прощаване в 1868 г.“, Христо Ботев.

⁷ Вазов, Ив. „Под игото“ – глава „Пиянството на един народ“.

⁸ Величков, К. „Отечество“ (драма), 1881.

оформи личността си върху основа от ценности, сред които е и любовта към Родината. Съзнавайки преходността на живота си, добивайки представа за собственото си „нищожество“⁹, човек навярно би изпитал нуждата да о-познае земното битие в стремеж да се задържи на него. Какъв по-добър начин за постигане на това от пътуването, екзистенциалната среща, опознаването на Родното пространство?! Но освен този похват съществува и също толкова надежден и сигурен път за постигане на тази цел, а именно опознаването на родното минало, изпълнено както с героични, така и с трагични, но поучителни уроци. Историята има възпитателно въздействие върху хората, но за съжаление тя може да служи и за определена политическа цел.

Неотдавна България отбеляза 25-годишнината от краха на тоталитарния режим. 1989 година представлява граница в историческия път на България (и на Европа). Оттогава източноевропейците, сред тях и българите, започнаха да градят ново, хуманно общество върху основата на демократичните принципи. Четвърт век е предостатъчно време, за да се въведат и утвърдят необходимите промени, които да доведат до разрешаване на обществените противоречия, но за нас, българите, сякаш това време се оказва някак недостатъчно. След повече от четвърт столетие изглежда, че България все още се намира на изходна база, че чак сега плахо пристъпва към изграждане на общество, подвластно на демократичните норми. Времето минава и не трябва да го губим ! Тук държа да уточня, че съм далеч от идеята да се превърщам в защитник на десетилетията непосредствено след 1944 г. Въпреки това обаче, съм склонен да смятам, че хората от онова време са били изпълнени с надежди за подобряване на живота при смяната на властта, както и тези в най-близкото ни минало. За съжаление нито тогава, нито сега имаме универсални „рецепти“ за постигане на тези цели. Това ясно показва, че българите още не са се поучили от грешките в историческия си път...

За образа на идеалния политик, водач на нацията и държавата към прогрес, министър-председателят Александър Стамболийски определя, че „който в личния си живот е порочен, в общественения мъчно би бил порядъчен“. По думите му „най-добрите политици са тези, които са се предали в служба на народа безкористно, искрено и всецяло...“. Във връзка с това видният наш възрожденец и политик след Освобождението Петко Р. Славейков недвусмислено отсъжда, че „всяка власт, която се отдалечава от народа, пада като дърво, отсечено в корена“.

---

⁹ Блез Паскал, *Мисли*.

Още в Античността съществуват засвидетелствани прояви на нестихващия човешки стремеж за усъвършенстване на обществото. В диалога „*Държавата*“ древногръцкият философ Платон обрисова идеалния град-държава, възплъщение на справедливостта и правовия ред. Според него щастието на хората зависи и от управлението на държавата им. Сам по себе си този извод натоварва всички управници с една от може би най-тежките отговорности. В диалога си Платон се опитва да въведе всеобщата справедливост като обществен закон, демократичното управление в името на общия интерес. Макар и претърпял провал, социалният експеримент на Платон показва недвусмислено желанието на хората за достигане на висше ниво на обществено устройство, което да им позволи напълно да разкрият възможностите си. След като преди хиляди години хората са били в състояние да пожелаят идеалното общество, защо днес ние още не сме го изградили?! Защо все още живеем в условията на преходно общество, вместо да сме „извървели“ своя път към истинското народовластие?! По този повод Константин Величков твърди, че „напредък има само там, където неразривно се свързват моралните с материалните блага, тези от духовен аспект с тези от икономическо благосъстояние“.

Но кое е най-доброто управление? Според немския писател и философ Гьоте то е онова, което ни учи да се управляваме сами. Макар че днес живеем в посттоталитарно общество и претендираме, че изграждаме демократични принципи, които властта да спазва, е видно, че днешните управници на България се вслушват в гласа на суверена. Уверен съм, че трябва сами да избираме пътя на развитие на страната си. Гласът на народа е свещен¹⁰. Ето защо по силата на *Общественния договор*¹¹ е необходимо постигането на такова положение, което да предостави на властта толкова правомощия, колкото са й нужни, само при условие обаче, че тя съвестно изпълнява поетите пред народа отговорности и задължения. В противен случай избирателите биха били „принудени“ да извършат промени, изгодни за тях, като сменят управляващите си с други свои избраници. В това лесно наруσιμο споразумение между управляващи и управлявани се крие балансът на обществените отношения. Поддържането му е от особена важност за всеки гражданин с оглед опазването на стабилитета на обществената структура. В контекста на днешната ситуация в България това са само част от всички трудности, които спъват развитието на страната ни.

---

¹⁰ Сенека Стари – римски философ (65г. пр. н. е. – 39г. сл. н. е.).

¹¹ Русо, Ж. Ж., *За общественния договор, или принципи на политическото право*.

Може би един от най-сложните проблеми на днешна България е непрекъснато намаляващият брой на населението. Всеки ден стотици българи напускат (може би завинаги) Родината си, за да търсят другаде онова, което тя не е могла да им осигури и предложи. Ясно е, че стандартът на живот у нас надали някога ще е способен да съперничи по показатели на този в Западна Европа... Въпреки това, България предлага и множество перспективи за развитие не извън, а в самата нея. Тези възможности изглежда не са докрай оценени от напускащите Родината или пък те са принудени да търсят онова, което не намират тук, другаде?! Какво биха могли да желаят тези хора? Благосъстояние, високоплатена работа или завидно образование? Наистина тези фактори за общественото развитие не са налице в повечето части на България, но пък тяхното отсъствие не оправдава напускането ѝ завинаги. Материалната нужда е излязла на преден план и упорито принуждава все повече българи да забягнат извън родната си среда. Точно тук е и ролята на държавата като форма на съществуване на нацията да се опитва постоянно да се бори с тази тенденция, предлагайки нови и отговарящи на търсенето условия за живот, за да ограничи до възможно най-малък броя на отпътуващите. При определени обстоятелства и условия навярно тези наши сънародници биха предпочели да се завърнат. Вярвам, че дори да не го направят, те ще съхранят дълбоко в себе си спомена за всичко родно и ще го предадат на своите потомци, за да живее в тях духът на техните предци и Отечество. България ще е там, където има дори и един българин. Многолюдните общности на българи в другите страни образуват своеобразни „колонии“ на българщината извън границите на Родината ни. Те също, макар и на друго място, са пазители на традициите и ценностите на Българската цивилизация. Римският философ Сенека¹² твърди, че Родината се обича не за това, че е велика, а за това, че е своя. Според Георги Раковски, един от идеолозите на освободителната борба, любовта към Отечеството превъзхожда всички световни добрини. Като страстен патриот, сам емигрант, той отправя апел към всички българи извън пределите на Родината като ги призовава да съхранят в себе си културата и спомена за Отечеството – „Стари обичаи не презирай! Бащино огнище не забравяй!“.

Този бележит български възрожденец се изявява не само като един от „титаните“ на революционното движение. Неговите трудове, свързани с българската история¹³, го

---

¹² Луций Аней Сенека (4 г. пр. н. е. – 65г. от н. е.).

¹³ „Показалец или ръководство как да се изискват и издирят най-стари чърти нашего бытия, языка, народопоклонения, старого ни правления, славного ни прошествия и проч.“ (1859); „Няколко речи о Асеню Първому“ (1860); „Българска старина“ (1865) и др.

превръщат в един от първите ѝ изследователи, а приносят му за откриването на първата българска гимназия в гр. Болград , която е носила неговото име – в благодетел на просветната кауза.

В заключение на изведените размисли ще допълня казаното дотук, че успехът за преодоляване на всички тези проблеми, а и на всички онези, които не успях да спомена, се състои в нашите задружни сили, както ни учи Левски. Ако искаме да постигнем желаните промени в положителна посока не трябва да чакаме те да дойдат при нас отвън, а трябва с общи усилия да се посветим на промяната. Главна предпоставка за тази промяна е изменението на начина ни на мислене, който трябва да се съобрази със сегашните условия в България и света. Нека най-после забравим за Бай Ганьо и неговия образ, уж присъщ на всички българи и едва ли не – присъстващ в гените му! Нека най-накрая да обърнем поглед към достойнствата и предимствата на България, които ни носят толкова радости и гордост, за да ги о-познаем, до-развием и на последно място, но не по важност, да ги при-познаем като свои родни! Появата на българско самосъзнание у всеки от нас предполага откриването на специфични, характерни само за нас, различия спрямо другите и от-граничаването ни от тях. Днес обаче в свят, погълнат от процес на глобализация, който налага шаблонен модел на поведение и култура, е все по-трудно българинът (а и всеки човек) да съхрани самобитната си национална идентичност. Въпреки това, вярвам, че на нашата Родина е отредено да просъществува и да се съхрани в бъдеще. Избирам да завърша този опит за „изповед“ с една натоварена с голяма доза оптимизъм сентенция на българския политик и финансист от XX век Атанас Буров, като се надявам поне част от нея да се всели във всеки обезверен българин : „Аз не съм песимист. Аз съм дълбоко убеден, че каузата на България не е загубена и бих желал да вдъхна във вас същата вяра!“

Библиография :

1. Ботев, Хр. *Поезия*.
2. Вазов, Ив. *Под игото* (глава „Пиянството на един народ“).
3. Васил Левски *Народе ?????*. (Писма и личния бележник на Левски).
4. Величков, К. *Отечество* (драма).
5. Паскал, Блез *Мисли*.
6. Платон, *Държавата*.
7. Русо, Ж. Ж. *За Обществения договор, или принципи на политическото право*.
8. Тодев, Ил. *Кой кой е сред българите XV-XIX век*.
9. Хаджийски, Ив. *Оптимистична теория за нашия народ* (2002).
10. *Сборник Мъдростта на вековете* (1971).